

Lokale ord og uttrykk knytta til beitebruk og utmarksbruk - Interreg prosjektet Biologisk kulturarv

Ord/uttrykk	Forradalen/Hegra	Budalen
Beitemark		Rekster ⁴
Bjelle	Kubil, massengbil, martinbil, tekkel ²	Bjølle, bjøller ⁴
Bjelleklang		Bjøllesangel, klang, klingring av bjølle ⁴
Blandsmør		Blanding av smør og gumbe til å ha på brød ⁴
Blåklukke	Blåklukk ^{5,11}	
Brennesle	Brennhøttu ^{5,11}	
Budeie	Setertaus ^{1,2,10} sjøla ⁵	Sætertaus, sætertøs ^{3,6,7}
Bæretre	Vassgrei ^{1,2} børtre ⁵	Børtre, vasstre ^{3,6,7}
Bregne	Bregne, ormgras ^{5,11}	
Dalsøkk i fjellet		Slar ⁴
Dårlige beiter		Skrinneng, skrint bete ^{3,6}
Einerklung	Ein ^{5,11}	Einekrase (vid og stor einer, einerklung som er utgått frå ei rot) ⁴
Eng, fulldyrka	Ekra, ungekkerhøy ble rekna å være det beste ^{5,11}	Frøeng, eng som var gjødslet, fraustykkje ^{3,7}
Flyttedag til setra	Flyttedag ^{5,11}	
Fin grasflekk i fjellet		Grode ⁴
Fjellbeite	Beite på file ⁵	Beite i skoggrensa og oppover, sleppe sauin åt fjela, fjellbete ^{3,6,7}
Førknipe/førangel	Førknipe, vårknip, førlaus ²	Vårknipe ^{3,6}
Fjorårgammelt, visseent gras	Fynd ^{5,11}	
Geil, fegate	Geila ²	Jele, jelan, gjele, kugjele ^{3,6,7}
Gi husdyra vatn	Å vatne dyra ^{5,11}	
Gi husdyra fôr	Fôr krøttera ^{5,11}	Kast ti krytyra ⁴
Gjerdet	Gard, utgal, skigard ^{1,2,5,11}	Gard ⁴
Gjerdet omkring slåttelandet	Gard, utgal (det var gjerde omkring sjølet også), skigard ^{1,2,5}	Håvvå, utgard ^{3,6,7}
Gjerdet mot utmarka	Markagard ^{5,11}	
Gjerdetilfang		Gardvon ⁴
Gjete for å unngå insektplage		Gjete ordn/undun, dvs tidlig om morgenen og ettermiddagen (dyra står inne i middagstida) ^{4,6,8,9}
Gjetergutt	Gjetar ^{1,2}	Gjeldssvein, gjelsvein, gjæltsvænn ^{3,6,7}
Gode beiter		Flere sorter smakelige grasarter, også der snøfonner gjekk bort ³
Gras innmark		Frau (gras innangjerdes) ⁴
Grasbotn		Sword ⁴
Halsbånd	Bés ² (kubånd), nesteng (tvinna bjørkekviser til halsbånd) ²	Klave ⁴
Heimseter		Heimsætra, hemsetra, hemsæter ^{3,6,7}
Hengemyr		Floe ⁴
Hvileplasser langs seterveien	Kvilplass ¹	Rasteplasser med store steiner for å sette kløva på for avlastning for hesten, hvilkeplasser på bestemte gårder for de som hadde lang vei ^{3,6}
Høy som har tapt seg i kvalitet		Legna (som har vorte ringare ved å liggja, td. I høysåter ute i rått vør) ⁴
Høy mat til ku		Valle ⁴
Høystakk	Høystakk, der den sto ble kalt ludumyra eller ludubakken ^{2,5,10}	Stakk, høystakk ⁶
Høy som ikke har tørka skikkelig	Råtopper, råtoppa ^{5,11}	
Høy som har blitt forringa		Legna (som har vorte ringare ved å liggja, td. I høysåter ute i rått vør), dokken (halvråttent høy) ⁴
Høy tørka på på marka	"Tørka på jorden" ^{5,11}	
Høyfrø, smått rusk og anna		Mod ⁴
Insekter, stikkende, blodsugende	Åt ^{5,11}	Åt, åta ^{8,9}
Inngjerding for krøttera	Trø, trøa kve (kvilerom) ^{1,5,10,11}	Trø ^{3,6,7}
Jage krøtter	Jaggå krøtter, få iveri dom ^{5,11}	Skyssa (krøtter til skogs) ⁴
Kalle på kalver og kyr	Å kossa	
Kinne/Stavkinne	Kjær'n stråkk ²	Stråkk, strøkk, kinnkæggu, kinne ^{3,6,7} kinnestrokk ⁴
Klegg med mere		Åt, klegg og anna fly, som bit ⁴
Kokhus		Møssmørbu ³
Krøttersti		Rekster, krøtterrekter (krøtersti, gangsti for krøter til beitemarka) ⁴
Krøtterstell	Gå åt fjøsa, fôr krøttera ^{5,11}	

Krøtter som gjør mye ugagn	Styrsterke krøtter, gardharde krøtter ^{5,11}	
Krøtter som ikke er noe tess		Skarvkrøter ⁴
Ku eller kvige som ikke melker	Sina ku ^{5,11}	
Ku som kalver om våren/høsten	Høstber, vårber ^{5,11}	
Lokking på kyr	Kossa, kossa, kossa ²	
Lokking på sauer	Tikka, tikka, tikka ²	
Lokking på geiter	Kille, kille, kille ²	
Løe, Høyløe	Luddu ⁵	
Markaslått	Slå i myrom ¹	Smæng, slo i marken, markaslått ^{3,6,7}
Matbu på setra		Mastue ⁴
Melkesil	Mjølksil med silvatt ^{5,10}	Mjelksil, mjælksil ^{6,7}
Melk som har skilt seg		Laupsund ⁴
Melk, tykk		Skyr (tykk melk) ⁴
Mild vinter med lite snø		Letteleg ⁴
Myrslått	Myrslått ² , slå i myrom ¹	Floslått, myreng, myrslått ^{3,6}
Myrglenne, smal myrglenne i skogen		Myrkøyte ⁴
Myse, møssmør	Mussu ^{1,2,5} , møssmør, møsmær ^{1,2,10}	Mussu, møsmær, møssmørst, sauelmat (flere sorter laget av mjølk) ^{3,6,7}
Område med mye gras		Einbreie (sammenhengende høybreie, der det er mykje gras) ⁴
Open fjellflate		Slegd ⁴
Oppsøke områder med sopp	Trekker på soppen ⁵	Reint etter soppen, rænne ætte såpp ^{3,6,7}
Ost, fersk	Knåddåost, fersk ost av surmelk og krydret med salt og karve, kjesmeur er ferskost ²	
Osteform	Kjørell, kjørell, ostkjørell, møssmørform ^{1,2}	Ostform, ostfærm, ostkopp ^{6,7}
Osteløpe		Kjæse ⁴
Regn, smått som legg seg som dogg på grastoppene		Lavregn ⁴
Rovdyr	Oty ^{5,11} , Værg ^{2,5} , bjynnj, gaup ²	Oty, odyr, rovdyr ^{3,6,7}
Rømme	Røm ⁵	Røme ^{6,7}
Rømme, halvkjernet	Halvkjernet rømme var "kinnrøm" ²	
Råmelksost		Kokaost ⁴
Sauebjelle	Tekkel/biltekkel ² (lita sauebjelle med lite klang)	
Seter brukt midt på sommeren	Sommervoll ^{5,11}	Langsætra, sætra, sysætra ^{3,7}
Seter brukt om seinsommeren/høsten	Sommervoll ^{5,11}	Heimsæter ³
Seter brukt tidligst om våren/sommaren	Vårvoll ^{1,5,11}	Heimsæter, hemseter ^{3,6}
Seterfjøs	Kufjøs, geitfjøs ²	Seterfjøs, sæterfjøs ^{6,7}
Seterhus	Sjøre, sjøl, setersjøl ^{1,2,5,10}	Seterbu, sæterbu ^{6,7}
Seterjente	Setertaus ^{1,2,5,10}	Setertaus, setertøs ^{6,7}
Seterslått	Seterslått ²	Sæterslått, slå vollen ^{6,7}
Setervei/setersti	Seterveg (uttales med "e") ²	Kløvsti, setervei, sætervei ^{3,6,7}
Setervoll	Setervoll, voll ² (utvoll om det som ikke var inngjerda)	Setervoll, sætervoll ^{6,7}
Skille mellom båser i fjøset	Skuttu ²	Steke, stukku (båsbolk som er laga av ein enkelt boksplank) ⁴
Skogli nær garden		Heimleides ⁴
Skogsbeite		Bete i marken, beite i gran og furuskog ^{3,6,7}
Skurekost, skureskrubb	Bartuggu, skurkoster av kvister ²	Bartvoige, skureskrubb av barkvister ⁴
Skureskrubb av skjefte		Skjeftevoge ⁴
Slå av graset		Snøya av graset ⁴
Slåttegraut	Når graset på vollen var slått skull de vårrå slåttegraut ¹	
Slåtteland med gjerde omkring	Håggå ⁵	Slåtteløkke, slåtteløkje (slette) ^{3,6}
Slåtteland uten gjerde omkring	Slåttmyrin, myrslått ^{10,5,11}	Slåtte, slåtta, slette, slåtteløkje, løeng (bestemt slått med navn) ^{3,6,7}
Slåtteland	Graseker	
Smør	Smær ^{1,2,5,10} smærklenning ^{1,2}	Smør, smær ^{6,7}
Snø- eller isflekk		Fleine ⁴
Sommerfjøs	Såmmårfjøs ²	Sommårfjøs ^{6,7}
Starrslått		Stergras ⁶
Sosiale sammenkomster	Trivukkushelg (etter tre uker på sætra var det fest) ¹	

Sæterhelg		Sæterhelg, fyrste sundal om hausten etter buskapen er heimkomen frå sætra ⁴
Sølvbunke (gras)		Bunk ⁴
Søye		Tikke, tekke ⁴
Tilleggsfôr, tilleggsfôring	Lauvkjerv, rognskav, lauvkjerter, små kvister av bjørk og alder ^{2,5}	Lauvkjerv, mose tatt på høfjellet ³ , brot (bjørkekviser) ⁴
Trau	Træg, traug, knåddåtræg til brødbakst ^{1,2,10,5}	Trau ^{6,7}
Tre som dyra søkte ly under	Sjennstall (flere tre som gav ly for dyra) ^{1,2} , stall ⁵	
Tre, enkelt tre som dyra søkte ly under	Buteill, butellj (vid og tettvekst gran som dyra kunne søke ly under) ^{2,10}	
Trebøtte		Ask, dall, bonk, trebøtte, trerenge (kjerald) ^{3,6,7}
Tuft etter høystakk		Stakkstod ⁴
Utmarksbeite	Beiting i marken, utmarksbete ^{6,7}	
Utslått		Slått i utmarken, markaslått ^{3,6,7}
Voll som ikke var inngjerda	Útvoll ²	
Ystegryte, Ystekjele		Bukjel ⁴
Åpen slette i fjellet		Flåne (stor, open slette i fjellet) ⁴
Åpen vidd i fjellet		Flage (stor, open vidd i fjellet) ⁴
Åpen glenne i skogen		Kos, kås ⁴

Kilder:

¹ Hildur Fossum, Hegra, November 2012, januar 2013

² Guri Husbyn, Hegra, Mai 2012, desember 2012

³ Torleif Einlid, Budalen, Desember 2013

⁴ Ludvik Enmo og Hallfrid Christiansen 1957. Ordliste til målet i Budal i Sør-Trøndelag. Aschehoug & Co (W. Nygaard), Oslo

⁵ Johan Solem, Hegra, Januar 2013

⁶ John Bjørkan, Budalen November 2013

⁷ Bjørn M. Bjørkan, Budalen, Desember 2013

⁸ John Endalsvoll, Budalen, August 2013

⁹ Johan Endalsvoll, Budalen, August 2013

¹⁰ Astrid og Gudmund Østerås, Forradalen Desember 2012

¹¹ Gudmund Beitland, Forradal, Juli 2013

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI